

θρώπου. Σπουδαίοι επιστήμονες και σοφοί μᾶς λένε ότι ο έκδηλος ήθικος ακρωτηριασμός της ανθρωπότητας δείχνει καθαρά ότι το βασίλειο του τεχνικού πολιτισμού κατέληξε σε παταγώδη άποτυχία, σε σωστή χρεωκοπία. Πιστεύουν ότι ο τεχνικός και επιστημονικός πολιτισμός διετάραξε ψυχικῶς τὸν ἄνθρωπο, ἀτόνισε τις ἀνώτερες ψυχικὲς του δυνάμεις, τὸν ἐξουθένωσε μέσα σὲ μάταιες προσπάθειες, τὸν διέφθειρε καὶ ἐδηλητηρίασε τις ἀνθρώπινες σχέσεις καὶ τὴν ἁρμονία τοῦ κοινωνικοῦ βίου. "Ὅτι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, παρὰ τὴν καλύτερευσί τῶν βιοτικῶν ὄρων, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς εὐτυχής. "Ὅτι ἡ ψυχὴ του συμπιέζεται μὲ τὸ αἶσθημα τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγωνίας, γιατί ἡ κεραυνοβόλος ἀνάπτυξις τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ αὐξάνει τὰ μέσα τῆς καταστροφῆς του.

«Ὁ ἄνθρωπος ἀποδείχτηκε ἀπαράμιλλος καταλύτης φραγμῶν μέσα σὲ λιγώτερο ἀπὸ μισὸν αἰῶνα, γιὰ νὰ περιορισθῶμε μόνον στὴν ἐποχὴ μας, ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν ὕλη τὴν κολοσσιαία ἐνέργεια ποὺ ἐγκλείει καὶ κατέλυσε τὸ φράγμα τῶν διαπλανητικῶν ἀποστάσεων. Ἀποδείχθηκε ὁμῶς ταυτόχρονα καὶ πολὺ ἀκατάλληλος «οἰκοδόμος φραγμῶν» κατὰ τὴν φράση τοῦ Ἡσαΐα, ἀνίκανος νὰ ἐλέγξῃ τις δυνάμεις ποὺ ἐλευθερώνει, ἀνίκανος νὰ περιστείλῃ τὰ κακά του ἐνστικτα καὶ τὰ χαμερπῆ του πάθη, νὰ μετριάσῃ τὸ ἀγκούμενόν ἄγχος του καὶ νὰ ἀποβάλῃ τὸν προαιώνιο φόβο του. Θαμπωμένος ἀπὸ τὴν ἐλιγγιώδη τεχνικὴ του πρόοδο, ἔχασε τὴν ἱστορικὴ του μνήμη. Μεθυσμένος ἀπὸ τὴν ὕλική του δύναμη δὲν αἰσθάνεται τὴν θλιθερὴν του κατάστασι. Κι' ὁμῶς «Sunt Lacrimae Rerum». Πόσα δάκρυα δὲν ἔχυσε σ' αὐτὸ τὸν μισὸν αἰῶνα τῶν θριαμβευτικῶν επιστημονικῶν του κατακτήσεων. Καὶ ἦσαν ἀπὸ τὰ δριμύτερα ποὺ ἔχυσε ποτὲ γιὰ τοὺς τόσους βίαιους καὶ ὀδυνητοὺς θανάτους, γιὰ τοὺς τόσους συγκλονισμένους ἐξανδραποδισμούς, γιὰ τις τόσες στερήσεις ὕλικῶν καὶ ἠθικῶν ἀγαθῶν, γιὰ τὴν τέτοια ὀμὴ καταπάτησι τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων, γιὰ τὴν ὀλοκλήρωτικὴ περιφρόνησι τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ διαλογίζεται κανεὶς: μήπως αὐτὸ εἶναι τὸ τίμημα τῆς ἀλαζονείας του, ἡ τραγικὴ εἰρωνεία ποὺ κρατᾷ τὸν Τίτῶνα δέσμιον καὶ βορᾶ τῶν ὀρνέων; Αὐτὸς ποὺ μεταχειρίζεται σήμερα κοσμογονικὲς καὶ κοσμοδιαλυτικὲς δυνάμεις καὶ ἐπιχειρεῖ περιηγήσεις ἔξω ἀπὸ τὴν γῆ, στὸ πλανητικὸ σύστημα, αὐτὸς ὁ ἴδιος μεταχειρίζεται ἀκόμη τὴν θάναυσιν γλῶσσα τῶν ἀπαίσιων τυράννων καὶ ἐκτελεῖ τις ἀποτρόπαιες πράξεις τους στὸ φέρεσίμῳ του πρὸς τοὺς συνανθρώπους του. Καὶ ἐδῶ, νομίζομε θρίσκεται τὸ κλειδί τοῦ ἀνθρώπινου δράματος: πῶς δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ξεχνᾷ στὰ μεγαλεῖα του τις ἀδυναμίες τῆς φύσεως του, τις ὀργανικὲς καὶ τις ψυχικὲς, καὶ πῶς στὴν ἐπίγνωσι τῆς ταπεινότητός του κρύβεται τὸ ἀληθινόν, τὸ μοναδικόν του μεγαλεῖο.

Ἡ ἱστορικὴ μνήμη εἶναι ἴσως τὸ ἀποτελεσματικώτερον ἀντίδοτον κατὰ τῆς φρεναπάτης τῆς ἀπεριόριστης προόδου τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς μιὰ καλύτερη ζωὴ, ποὺ τόσο τραγικὰ διαψεύθηκε στὸ πρόσφατον παρελθόν καὶ τόσο σύντομα ξεχάστηκε ἀπὸ τοὺς λαούς. Οἱ μικρότητες καὶ ἀθλιότητες ποὺ συμβαίνουν τώρα πάνω στὴ γῆ δὲν διαφέρουν κατὰ τίποτε ἀπὸ τις μικρότητες καὶ τις ἀθλιότητες ποὺ ἔκανε ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἐμφάνισίν του. Χωρὶς νὰ σταθοῦμε στὰ ἀτομικά του ἐγκλήματα, ἄς σκεφθοῦμε τὸν ἄγονον καὶ ἀτέλειωτον μόχθον τῶν ταπεινῶν, τὴν στέρησι καὶ τῶν στοιχειωδῶστερων ἀγαθῶν ἀπὸ τὴν πλειονότητα τῶν ἀνθρώπων» (1).

Ἡ σημερινὴ κρίσιμη κατάστασις τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος κερδίζει μὲν ὕλικὴ δύναμι, ταρασσεται ὁμῶς καὶ ἀτονεῖ ἡ ψυχικὴ ζωτικότης του. Ἡ ἐσωτερικὴ του ἀντίστασις στὶς γοητευτικὲς σειρήνες τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ἔχει ἐκμηδενισθῆ. Ἡ προσωπικότης του

1. Παπαδάκης Στέλιος : «Ὁ τεχνητὸς Δορυφόρος». «Ξενία», Ὀκτώβριος 1957.

καθημερινώς συνθλίβεται και χάνεται κάτω από τον μεγάλο αυτό κυρίαρχο και κατακτητή της ζωής μας: την μηχανή. Το διαδρωτικό και δλέθριο πνεύμα του υλισμού διεπότισε τα ψυχικά του κύτταρα.

Σήμερα άρχισαν να επικρίνονται και να άμφισβητούνται ήθικες άρχες καθιερωμένες επί αιώνες πολλούς. Η ήθικη συνείδησις έχει άμβλυνθῆ, και ὁ άνθρωπος οδηγείται σέ ξεπεσμό και ήθικη κατάπτωσι. Ηθικες υποθήκες αιώνων πολλών άρχίζουν να περιφρονοῦνται. Οι άφθαρτες ήθικες άξίες, που δίνουν νόημα στην ζωή, καθημερινώς φθίνουν. Η άνωτερότης του πνεύματος, ή προσήλωσις και ή πίστις σέ ιδανικά και άξίες, μιά ὀρθή φιλοσοφία ζωής σύμφωνα με τον ξεχωριστό προορισμό του στον κόσμο αυτό, άπυσιάζουν άπό τον σύγχρονο άνθρωπο. Μις λείπει ὁ άνώτερος σκοπός και ή ύψηλή άποστολή άπό την ζωή.

Ο σημερινός άνθρωπος έχει γυμνώσει την ψυχή του άπό ύψηλά ιδανικά. Έκκοψε τους στενούς δεσμούς του με την πνευματική κληρονομιά τῶσων αιώνων. Έχει κηρύξει μιá επανάστασι εναντίον κάθε πνευματικής άξίας. Θεός, δικαιοσύνη, αλήθεια, ισότης, άρετή, είναι λέξεις μουχλιασμένες. Άρχες αιώνιες και ιδανικά χιλιοδοκιμασμένα έχουν πέταχτή ως άχρηστα, και ή ψυχή του έχει μείνει γυμνή και άδεια.

Η χριστιανική πίστις έχει έξωσθῆ άπό μέσα του, και στην καρδιά του έχει θροικασθῆ ή άποστασία. Και να σκεφθῆ κανείς πως ή πίστις ήταν μέχρι χθές τὸ πολικό άστέρι της ψυχῆς του. Η ψυχή του σήμερα έχει δηλητηριασθῆ άπό την άμφιβολία. Περιπλανάται στους δρόμους του υλισμού και της άθεΐας και τρώγει άπό τους πικρούς καρπούς της: τους καρπούς της άμφιβολίας, της άγωνίας και της άπαγοητεύσεως. Κι όμως, ή ανθρώπινη ψυχή ζητεί τον επιούσιον άρτον της.

Ο σημερινός άνθρωπος ξεοδεύει τὸ λάδι που έχει τὸ καντήλι της ζωής του κυνηγώντας την ὕλη και την ελεύθερη ζωή, και ή ψυχή του είναι πάντα άνικανοποίητη και πάντα διψασμένη. Στα κατάβαθα της καρδιάς του έχει δημιουργηθῆ ἕνα κενό, ἕνα άπύθμενο πηγάδι. Τὸ ἱερό της ανθρώπινης καρδιάς αίσθάνεται άδειο και ἔρημο, γιατί με ξυλοκέρατα δέν γεμίζει ή ανθρώπινη ψυχή (1). Και μέσα στον ήθικό άκρωτηριασμό που ύφίσταται καθημερινώς, ὁ άνθρωπος καθίσταται περισσότερο επικίνδυνος. Ο άνθρωπος, που δέν ἔδυσκολεύθη να γίνῆ ἕν πολλοῖς ὁ κυρίαρχος της φύσεως, άπεδείχθη άδύνατος να δαμάσῃ τον άνθρωπο «κτηνος» και να κυριαρχήσῃ πάνω στον ἑαυτό του. Τα ζωώδη ένστικτά του υπεριστίζονται, ισχυροποιούνται και τον καθιστούν Προμηθέα Δεσμώτη στις ταπεινές και επάισχυντες ὀρέξεις του. Τὸν σπρώχνουν καθημερινώς σέ νέες ήθικες ἔκτροπές, σέ άδικίες, σέ άλληλοφάγωμα. Τοῦ άφαιροῦν την πραγματική χαρά της ζωής, τοῦ κλέβουν την ψυχική του γαλήνη, την εὔτυχία. Τοῦ υποσκάπτουν την εμπιστοσύνη και τὸ συναίσθημα της άσφαλείας. Τὸν κάνουν φτερό στον άνεμο. Τὸν οδηγοῦν άπό τὸ φῶς στὸ σκοτάδι, άπό την άνοιξι της ζωής στην κόλασι. Ο σημερινός άνθρωπος βαδίζει σαν ύπνωτισμένος στον γκρεμό και τον άφανισμό. Άβουλος, σωστό πiónι στην διάθεσι τῶν κατωτέρων ένστικτων του, γίνεται άνίκανος να επιβληθῆ στον ἑαυτό του, να άνυψωθῆ σέ ανώτερα επίπεδα ήθικῆς, να άγωνισθῆ για την ήθική του τελείωσι. Κάθε ήμέρα που περνά, συνηθίζει στὸ σκοτάδι και φοβάται τὸ φῶς, σαν ἔχθρό του. Έτσι ὁ άνθρωπος, τὸ εὐλογημένο και μοναδικὸ πλάσμα στον πλανήτη μας, που ἐπλάσθη άπό τον Δημιουργό του «κατ' εἰκόνα και ὁμοίωσι», ἐπρόδωσε τον ξεχωριστό προορισμό του στην ζωή.

Μερικά αίτια της σημερινῆς κρίσεως.

Μιá άπό τις κυριώτερες αίτιες που προκαλεί τὸ ανθρώπινο δράμα εὔρिσκεται στην άσυμμετρία που ύφίσταται ανάμεσα στις δυνατότητες και τις ἐπιδιώξεις μας. Ο άν-

1. Άλεξίου Ιωάννου : «Μορφές...»

θρῶπος διαρκῶς ἐπιθυμῆ, ἐνῶ γνωρίζει ὅτι δὲν μπορεῖ καὶ διαρκῶς νὰ ἐπιτυγχάνη, χωρὶς νὰ καταφεύγῃ ἢ σὲ φθορὰ τῶν δυνάμεών του ἢ σὲ ἀθέμιτα ἠθικὰ μέσα, ποῦ ὀδηγοῦν σὲ καταστάσεις ψεύτικης εὐτυχίας. Ὅστόσο, τὸ μυστικὸ τῆς εὐτυχίας εἶναι ἀπλό: "Ἐχεις σήμερα αὐτὰ; Καλύπτουν αὐτὰ ποῦ ἔχεις μὲ υἰεῖα καὶ ψυχικὴ γαλήνη τὶς βασικὲς σου ἀνάγκες; ἀγάπησέ τα καὶ πίστευε ὅτι εἶσαι εὐτυχής. Χωρὶς νὰ παύσης νὰ προσπαθῆς, μὲ τὴν ἀνεσι τοῦ χρόνου καὶ τῆς σκέψεως, γιὰ κάτι καλύτερα νὰ εἶσαι εὐγνώμων, ἔστω καὶ γιὰ λίγο, σὲ ἐκεῖνα ποῦ ἔχεις. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ πειθαρχῆ τὶς ἀνάγκες του, στὶς δυνατότητές του. Τότε θὰ αἰσθάνεται αὐτάρκης, ὑπερήφανος καὶ εὐτυχής. Ὁ καθένας μας ἄς ἀκολουθῆ πιστὰ τὴν συνταγὴ τῆς σοφίας τοῦ μέγαλου ποιητοῦ Σίλλερ: "Ὅταν δὲν ἔχη κανεὶς ἐκεῖνο ποῦ ἀγαπᾷ, πρέπει νὰ ἀγαπᾷ ἐκεῖνο ποῦ ἔχει. Ὁ σημερινὸς νευρικός βίος, τὸ κράτος τῆς ὕλης τείνουν στὴν τρικυμία τους νὰ ἐξαφανίσουν κάθε ὁμορφιὰ τῆς ζωῆς. Ὁ ὑπερπολλαπλασιασμός τῶν περιττῶν ἀναγκῶν ἔχει ἐκτοπίσει τὴν ἀδολὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἔχει ὑποδουλωθῆ στὸν μεγάλο τύραννο ποῦ λέγεται **Πολυτέλεια**. Ἡ ζωὴ του εἶναι γεμάτη ἀγωνία καὶ δραματικὸ μόχθο. Δουλεῖ συχνὰ ὑπερωρίες καὶ κάποτε ξε-νυχτᾷ, ὑποσκάπτοντας ἔτσι τὴν υἰεῖα του, μόνο καὶ μόνο νὰ προσφέρῃ τὸν ἰδρῶτα του στὸν **Βῆωλὸχ** τῆς πολυτέλειας. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος διψᾷ γιὰ πολυτέλεια, γιὰ πλού-τη. Γι' αὐτὸ τὰ κινήτρά μὲ ἀσυγκράτητη ὄρμη, μὲ πάθος. Μεγάλη περιουσία, ἀφθονες ἀνέσεις, πολλὰ χρήματα, νὰ ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς γιὰ πολλοὺς ἀνθρώπους. Τὰ ὕλικὰ ὁμῶς πλούτη, παρ' ὅλη τὴν λάμψη τους, δὲν ἱκανοποιοῦν οὐσιαστικὰ τὸν ἄνθρωπο, δὲν τοῦ χαρίζουν τὴν ψυχικὴ γαλήνη, τὴν εὐτυχία. Πλούσιος δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἔχει ἀφθονοὺς χρήματα. Οὔτε εὐτυχής αὐτὸς ποῦ ζῆ μὲ πολλές ὕλικές ἀπολαύσεις. Εἶναι πλάνη νὰ ἐρμηνεύῃ κανεὶς τὶς ἐννοιες «πλοῦτος» καὶ «εὐτυχία» μὲ γνώμονες ὕλικούς. Ἡ εὐτυχία εἶναι κάτι τὸ ἐσωτερικόν, κάτι τὸ ψυχικόν. Κι ὁμῶς, σήμερα κυριαρχεῖ πολὺ ἡ γεοειδωλολατρία, ποῦ προβάλλει ὡς ἐλκυστικὰ εἰδωλά της τὸ δολλάριο καὶ τὴν «ντόλτσε βίτα». Παραμερίζομε στὸν δρόμο, καὶ δίδομε τιμητικὴ θέσι στὸν πλούσιο ποῦ ἔχει λιμουζίνα, καὶ ὄχι στὸν ἐπιστήμονα, τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο. Ὑποκλινόμεθα ἐμπρὸς στὸ πουργί μὲ τὸ χρυσάφι, καὶ ἀδιαφοροῦμε γιὰ τοὺς πνευματικούς ἐργάτες, ποῦ ἀποτελοῦν τὸ πολυτιμότερο κεφάλαιο τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους, ποῦ εἶναι ἀξιοὶ κάθε τιμῆς. Ὅμως, ἡ τυφλὴ λατρεία τῆς ὕλικῆς δυνάμεως, ἀποτελεῖ δυναμίτιδα καὶ προκαλεῖ ἰσχυρὸ σεισμὸ στὰ θεμέλια τοῦ ἀνθρωπίνου οἰκοδομήματος. Τυφλωμένος ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ὕλικὴ λάμψη τοῦ πολιτισμοῦ μας, τὸ μυαλό του ἐθόλωσε καὶ ἡ ψυχὴ του διεφθάρη. Ἔτσι ἐφθάσαμε στὸ θλιβερὸ κατάντημα νὰ βασιλεύουν ἡ ρευστότης τῆς συνειδήσεως, ἡ ἀνειλικρίνεια, οἱ σοφιστίες, ὁ ἀτσιδισμὸς, ἡ κατατσι-σύνη, ἡ ἔλλειψις εὐθύτητος, ἡ ἐλαφρὰ ἀντίληψις περὶ καθήκοντος, ἡ πονηρία, ἡ ὑπο-κρισία καὶ ἡ ἔλλειψις ἐξάρσεως τῆς ψυχῆς καὶ ἀνατάσεως τοῦ νοῦ. Καὶ ἡ ἀνθρώπινη εὐτυχία, ποῦ δὲν ἐξασφαλίζεται μὲ τὴν ἀπόλαυσι τῶν ὕλικῶν ἀπολαύσεων, ἀπομακρύ-νεται ὄλο καὶ περισσότερο ἀπὸ κοντὰ μας.

Ποιὸς ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς μας.

"Ἄς μὴν παρεξηγηθοῦμε μὲ ὅσα μέχρι τώρα εἶπαμε καὶ ἄς μὴ χαρακτηρισθοῦμε ὡς ἀπαισιόδοξοι. Ἄν παρουσιάζομε τὴν κατάστασι τόσο ζοφερή, κάθε ἄλλο παρὰ κή-ρυκες ἀπαισιοδοξίας θέλομε νὰ γίνωμε. Σκοπὸς μας εἶναι νὰ ἐπισημάνωμε τὸ κακόν, νὰ διαγνώσωμε τὴν ἀσθένεια καὶ, μὲ τὴν καλοπροαίρετη αὐτοκριτικὴ καὶ τὸν αὐτοέλεγχο, νὰ λάβωμε ὄλα τὰ ἀπαραίτητα μέτρα γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ κακοῦ. Ποτὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ φοβᾷται τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Ὅταν μιλοῦμε γιὰ πνευματικὴ ἐξασθέ-νησι, γιὰ διασάλευσι τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, γιὰ ρευστότητα συνειδήσεων, γιὰ ἠθικὸ ἐκτροχιασμό, γιὰ ἔλλειψι πίστεως καὶ προσηλώσεως σὲ ἰδανικά καὶ ἀξίες, γιὰ μεγάλη πτώσι τῆς στάθμης τοῦ πνευματικοῦ μας πολιτισμοῦ, γιὰ ἔλλειψι ἀνθρωπιᾶς καὶ ἀγά-πης, γιὰ λατρεία τῆς ὕλης καὶ βασιλεία τοῦ ὀρθολογισμοῦ, γιὰ πέτρωμα τῆς καρδιᾶς

καὶ ἠθικὸ χάος — ὁ ἀπώτερος σκοπὸς μας εἶναι νὰ σηµάνωµε συναγεµνὸ ὄλων τῶν ἐνεργητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάµεων τῆς κοινωνίας καί, ἐπιστρατεύοντας τὸν ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ δυναµισµὸ μας, µὲ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῆς καταστάσεως, τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὴν φιλότιµη προσπάθειαν, νὰ καθαρίσωµε τὰ σάπια μέλη τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ μας, νὰ ἐξυγιάνωµε τὴν ἀτµόσφαιρα ἀπὸ τὴν νοσηρὴν νοσηροπία σκέψεως καὶ πράξεως καὶ νὰ πραγματοποιήσωµε τὴν ἀγακάθαρον ποῦ ἐπιβάλλεται, γιὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Αὐτὸς καὶ µόνον εἶναι ὁ σκοπὸς μας, καὶ ὄχι νὰ σπείρωµε τὴν ἴττοπάθειαν καὶ τὴν φοβίαν γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τὸ μέλλον τὸ δικό μας.

Ὅλοι οἱ σοφοὶ καὶ συγγραφεῖς, ποὺ ζωγραφίζουσιν µὲ µελανὰ χρώµατα τὰ ἄτοπα τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ μιλοῦν µὲ ἀηδία καὶ φόβον γιὰ τὰ ἀτομικὰ καὶ ὀµαδικὰ ἀποτρόπαια ἐγκλήµατα τοῦ αἰῶνος μας, δὲν εἶναι ἀπαισιόδοξοι ἄνθρωποι, δὲν πιστεύουσιν ὅτι μοιραίως θαῖνοµε πρὸς τὴν δύσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης τραεῖα σίγουρα πρὸς τὸν ἀφανισµὸ. Τὸ ἀπελπιστικὸν κήρυγµά τους εἶναι σκοπὸς ἔχει:

Νὰ ἐάλη φρένο στὸν ἠθικὸν κατήφορον ποὺ ἀκολουθοῦµε.

Νὰ ἀπελευθερώσωµε τὴν ψυχὴν µας ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ ὕλισµοῦ καὶ τὴν καταπίεσιν τῆς ἀρνήσεως.

Νὰ σταματήσῃ τὰ τραεῖα κυνηγητὸ καὶ τὸ πάθος τῶν ὕλικῶν ἀπολαύσεων.

Νὰ σταματήσῃ ἡ θεοποίησις τῆς ὕλης καὶ ἡ ἐλεύθερη ζωὴ.

Νὰ σταματήσῃ τὸ προσκύνηµα τῆς πολυτέλειαν.

Νὰ παύσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι καταλυτὴς τῶν πνευματικῶν ἀξιών καὶ ἡ ζωὴ του νὰ παύσῃ νὰ εἶναι δεµένη στὶς χειροπέδες τῶν παθῶν του.

Νὰ παύσῃ ἡ ψυχὴ του νὰ εἶναι χλωµὴ καὶ ἄρρωστη καὶ μαραινένη ἀπὸ τὸν ἀνεµο τῆς ἀπιστίας.

Νὰ κἀνῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ συνέλθῃ.

Νὰ γίνῃ στροφή πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον.

Νὰ γίνῃ ἐσωτερικὴ καλλιέργεια: νὰ καλλιεργηθῇ ἡ ἔξαρσις, ἡ ἀνθρωπιά, ἡ ἀνάτασις, ἡ ἀρετὴ, ἡ ἀγάπη, ἡ τελείωσις.

Νὰ ἐπανεύρῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν χαµένην ψυχικὴν του γαλήνην.

Νὰ σταματήσῃ ἡ ἠθικὴ καθίζησις καὶ τὸ πούληµα τῆς ψυχῆς του.

Νὰ στρατευθοῦµε ἐλεύθερα καὶ ἀδίαστα, ὡς τὴν θυσίαν, γιὰ τὴν ἰδέαν.

Νὰ πολεμήσωµε τὰ κάστρα τοῦ κακοῦ, µὲ ψυχικὴν καὶ ἠθικὴν ἀδιαλλαξίαν.

Νὰ ξερριζωθοῦν οἱ ἐχθροὶ καὶ τὰ μίσση καὶ νὰ δώσωµε ἀµνηστειὰ σὲ ὄλους τοὺς ἐχθροὺς µας.

Νὰ σταματήσουν οἱ γενοκτονίαι καὶ οἱ ὀµαδικοὶ ἐξανδραποδισμοί!

Νὰ στερεωθῇ ἡ βασιλεία τῆς καρδιάς: ὄχι ἄκρατος ἀτοµικισµὸς ὄχι φιλαυτία καὶ ἀπληστία. ἀλλὰ ἀλτρουϊσµὸς, ἀλληλεγγύη, κοινωνικὴ συνείδησις, φιλικὴ συμπεριφορά, καλωσύνη, ἀγάπη. Χωρὶς τὸν λαµπρὸ ἥλιον τῆς ἀγάπης, ἡ κοινωνία καὶ ἡ ζωὴ γίνονται ἔρημος, γίνονται ζούγκλα, γίνονται κόλασις. Ἡ ἀγάπη σμιλεύει καὶ ἐξευγενίζει τὴν ψυχὴν κάθε νέας γενεᾶς μορφώνει τὸν χαρακτήρα τῆς. Ἡ ἀγάπη εὐφραίνει τὴν ψυχὴν, τὴν τελειοποιεῖ, τὴν ἀνυψώνει: εἶναι πηγὴ δυναµισμοῦ. Ἡ ἀγάπη εἶναι μιὰ ἀπὸ τὰς πλεονεκτήσασαι ψυχικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ δυνάµις τῆς ἐξασφαλίζει σὲ µεγάλον βαθµὸν τὴν ψυχικὴν του γαλήνην, ποὺ εἶναι τὸ ὕψιστον ἀγαθόν του. Εἶναι μιὰ δυνάµις, ἕνας µεγάλος µοχλὸς, ποὺ κρατεῖ ψηλὰ τὰς μεγάλας ἀξίας τῆς ζωῆς καὶ τοὺς νόµους τοὺς ἀπαραίτητους γιὰ τὴν ἠθικοκοινωνικὴν µας γαλήνην. Σκορπᾷ εὐεργετικὰ γύρω τῆς τὴν ὀρσιν τῆς, ποὺ μεταµορφώνει καὶ ἀναµορφώνει τὸ ἄτοµον, καὶ ἐξυγιαίνει καὶ ἀνυψώνει τὴν ζωὴν µας.

Καὶ τέλος, σκοπὸς τοῦ κηρύγµατος εἶναι οἱ σκέψεις καὶ ἐνέργειαι τοῦ ἀνθρώπου νὰ μὴ ρυθµίζωνται ἀπὸ τὸ εὐκόλον κέρδος καὶ τὸ τυφλὸν συμφέρον, καὶ νὰ μὴν παραδίδονται στὸν Προκρούστη τοῦ συμφέροντος τὰ ἀτομικὰ δίκαια τῶν φτωχῶν.

Ἡ γεμάτη ἀπὸ ἀγάπη, πρὸς τὸν ἄνθρωπο, φωνὴ τῆς ἀνησυχίας των ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴν ἐσώτερη πεποίθησί τους ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ σήμερα — ὅπως συνέβη καὶ σὲ ἄλλες κρίσιμες στιγμὲς τῆς ἱστορίας του — σὲ θέσι νὰ πάρῃ στὰ χέρια του τὰ ἥγνια τῆς τύχης του καὶ νὰ ἀλλαξοδρομήσῃ ἀπὸ τὸν δρόμο τῆς καταστροφῆς του, πρὸς τὸν δρόμο τῆς σωτηρίας του.

Ἄλλωστε, οὔτε ἡ ἀνθρωπιὰ, οὔτε ἡ ἀγάπη λείπει καὶ σήμερα ἀπὸ τὸν λαὸ μας καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ βλέπεις αὐτὸ καθαρὰ ὅταν συμβαίνουν σεισμοί, πλημμύρες καὶ τυφῶνες. Τὸ βλέπεις στὶς προσπάθειες τῆς πολιτείας γιὰ τὴν παροχὴν σὲ ὅλα τὰ ἄτομα ἰατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως καὶ δωρεὰν καθολικῆς Παιδείας· στὴν ἐξασφάλισι στέγης γιὰ τοὺς ἄστεγους, τὴν παροχὴν συντάξεως γήρατος, τὴν ἴδρυσι Βρεφοκομείων, Παιδικῶν Σταθμῶν, Ὀρφανοτροφείων, Γηροκομείων, Κέντρων Νεότητος καὶ ἄλλων μέτρων Κοινωνικῆς Πραγμοσύνης. Τὸ βλέπεις στὴν ἴδρυσι καὶ λειτουργία Μεγάλων Διεθνῶν Ὀργανισμῶν, ὅπως ὁ Διεθνὴς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς καὶ ὁ Ο.Η.Ε. μὲ τὰ παρακλάδια του: τὴν UNESCO, τὴν Εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν Δικαιωμάτων τοῦ Ἄνθρώπου καὶ ἄλλα.

Αἰτία τῆς σημερινῆς κρίσεως δὲν εἶναι ὁ Τεχνικὸς Πολιτισμὸς.

Ἀλήθεια, αἰτία τῆς σημερινῆς κρίσεως εἶναι πραγματικὰ ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς; Ὁχι. Δὲν εἶναι δυστύχημα γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἡ καταπληκτικὴ πρόοδος τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ κατακτήσεις τῆς τεχνικῆς εἶναι καρποὶ τοῦ μόχθου μεγάλων ἐπιστημόνων ποὺ ἀνάλωσαν τὴν ζωὴ τους στὰ ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια. Εἶναι ἡ πολυτίμη προσφορὰ τῆς ἐφευρετικότητος καὶ δημιουργικότητος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Εἶναι τὸ δῶρο τῶν δραματισμῶν καὶ τοῦ στοχασμοῦ τῆς ἀνθρώπινης μεγαλοφυΐας. Κάθε ὕλικὴ πρόοδος ἐγίνε καὶ γίνεται γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ καθαυτὸ τεχνικὸς πολιτισμὸς κάθε ἄλλο παρὰ ἐχθρὸς τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος δὲν εἶναι ἡ αἰτία τῆς παρατηρουμένης ἠθικῆς καθυστερήσεως. Ἀπεναντίας μάλιστα, ἀποτελεῖ τὸν μεγάλον σύμμαχον τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ θὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν πενίαν καὶ τὴν ἐξαθλίωσιν· ποὺ θὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ ἐπάρκειαν καὶ ἀφθονίαν ὕλικῶν ἀγαθῶν, ἐξαλείφοντας ἔτσι τὴν μιζέριαν καὶ τὴν δυστυχίαν, τοὺς κακοὺς αὐτοὺς συμδούλους τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐχθροὺς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ· ποὺ θὰ τὸν λυτρώσῃ ἀπὸ τοὺς ὄρους τῆς κτηνώδους ἐργασίας, καὶ ἀπὸ εἴλωτα θὰ τὸν κἀνῃ ἀφέντη.

Ὁ ἄνθρωπος σύντομα θὰ παύσῃ πλέον νὰ ζῆ γιὰ νὰ ἐργάζεται, ὅπως συνέβαινε μέχρι χθὲς σὲ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ συμβαίη καὶ σήμερα σὲ πολλὰ κράτη ὄλων τῶν ἠπείρων μας. Ὁ πεινασμένος καὶ ὁ νηστικὸς δὲν μπορεῖ εὐκόλῃ νὰ γίνῃ ἐλεύθερος, ἀξιοπρεπὴς καὶ καλωσυνάτος· γίνεται κόλακας, εὐτελής, σκλάβος, φθονεῖ καὶ μισεῖ τοὺς συναθρώπους του ποὺ εὐημεροῦν ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁμοίους του, καὶ τὸ ψυχικὸ του ἔδαφος δὲν εἶναι κατάλληλον νὰ φυτρώσῃ καὶ ἀναπτυχθοῦν ἡ χαρὰ, ἡ καλωσύνη καὶ ἀγάπη. «Πῶς νὰ ἀνθίσῃ ἡ φιλοσοφία καὶ νὰ ριζώσῃ ὁ ἀνθρωπισμὸς σὲ χῶρες καὶ λαοὺς ποὺ τοὺς δέρνει ἡ πενία καὶ ἐξαθλίωσις, ὅπου τὰ ἄτομα, σωστὰ ὑποζύγια, ζοῦν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῶν στερήσεων, τῶν κακουχιῶν καὶ τῆς δυστυχίας, ἀγωνιζόμενα ἀπάνθρωπα γιὰ τὸν ἐπιούσιον». Ἡ πενία φθείρει τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, γιατί τὸν ἀναγκάζει νὰ γίνεταί κακός. Ἀντίθετα, ἄτομα καὶ λαοὶ ποὺ εὐημεροῦν ζοῦν καλύτερα, ἀνθρωπιώτερα· γεύονται τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς, τὴν ὁμορφιά· γίνονται πιὸ φιλελεύθεροι, πιὸ ἀξιοπρεπεῖς, πιὸ γενναῖοψυχοὶ· ἔχουν περισσότερη ἀρετὴν, περισσότερη ἀνθρωπιὰν. Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς δημιουργεῖ τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ τὴν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι λοιπὸν σωστὸ νὰ λέμε πῶς ἡ εὐημερία, ποὺ εἶναι τὸ ἀποτελεσματὸν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς, εἶναι ἀσχετὴ μὲ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀν-

θρώπου. Και είναι γνωστό ότι ο ευτυχισμένος άνθρωπος γίνεται πιο ενάρετος, πιο άνθρωπος. Δεν πρέπει να κατακρίνωμε, ούτε να περιφρονοῦμε τὸν τεχνικό πολιτισμό. Ούτε ἀκόμη να ἀρνούμεθα ότι οἱ κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς ἐπέφεραν μεγάλες προόδους στὰ μέσα καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας, ότι ἀλλάξαν τὴν μορφή τοῦ κόσμου καὶ ἐπηρέασαν θετικὰ τὸν χαρακτήρα, τὴν προσωπικότητα καὶ τὸν ἠθικὸ βίον τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐξ ἄλλου, ὅταν μιλοῦμε με θαυμασμὸ γιὰ τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ, ἂς μὴν ξεχνοῦμε ότι ἐστηρίχθη ἐπάνω στὸν ἐπαίσχυτὸ θεσμὸ τῆς δουλείας, ἐπάνω στὴν σκληρὴ, ἀπάνθρωπη καὶ κτηνώδη ἐργασία τῆς μεγάλης μάζας, τῶν πολλῶν. Στὰ χρυσορυχεῖα τοῦ Λαυρίου ἐργάζονταν 15 χιλιάδες δοῦλοι γιὰ τὴν ἐξώρυξι τοῦ χρυσοῦ. Γιὰ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μίνωος, στὴν Κρήτη, ἐργάσθηκαν ἐπὶ δλόκληρα χρόνια ὀγδόντα χιλιάδες δοῦλοι. Ὁ πολιτισμὸς συνεπὼς αὐτὸς ἦταν πολιτισμὸς τῶν ὀλίγων, πολιτισμὸς μιᾶς μειοψηφίας. Γιατί, ὅπως σοφὰ γράφει ὁ Μεγάλος Δάσκαλος τοῦ γένους μας Ἀδαμάντιος Καραῆς:

«Ὡς δὲν εἶναι εἰκόσιον νὰ ὀνομάσῃς ἔθνος πλούσιον, εἰς ὅποιον εὐρίσκονται πεντήκοντα ἢ ἑκατὸν ἄνθρωποι ἔχοντες τὸν πλοῦτον τοῦ Κροίσου, καὶ οἱ λοιποὶ ἀποθνήσκουσι τῆς πείνας, παρόμοια δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζεται ἔθνος φωτισμένον ἐκεῖνο τοῦ ἑποίου μέρους τι, πολλὰ μικρόν, ἔχει τὴν σοφίαν, καὶ αἱ λοιπαὶ μυριάδες ἀναρίθμητοι δὲν γινώσκουσι μήτε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς γλώσσης».

Καὶ ἄλλου:

«... Εἰς ἐκείνην τὴν πολιτείαν μόνην εὐρίσκονται οἱ χρηστοὶ καὶ φιλοπάτριδες πολῖται, ὅπου οἱ πόροι τῆς ζωῆς εἶναι ἀναλόγως μερισμένοι εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς πολιτείας, οὐδὲ συσσωρεύουν ὀλίγοι τιγὲς εἰς ἑαυτοὺς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν. ἀφίνοντες εἰς τοὺς λοιποὺς καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων τὴν ἔνδειαν».

Σήμερα λοιπὸν ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἀπελευθέρωσε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν σκληρὴν ἐργασία, τοῦ ἐξοικονόμησε ἐλεύθερο χρόνο, τοῦ ὕψωσε τὸ βιοτικό του ἐπίπεδο καὶ ἔδωσε τὴν δυνατότητα στὴν μεγάλη μάζα νὰ γευθῇ τὰ ὕλικά καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἔτσι ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, πὺ πολλὰ χρεωστῆ στὴν τεχνικὴ πρόοδο, χαρακτηρίζεται ἀπὸ περισσότερη ἀνθρωπιά, ἀλγθινώτερη Δημοκρατία: ἐξασφαλίζει δηλαδὴ στοὺς πολλοὺς πολῖτες τῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἰσότητα. Ὑστερα ἀπὸ τὴν πολῦτιμη αὐτὴ προσφορά τῆς, «δὲν μπορεῖ ἡ τεχνικὴ πρόοδος νὰ ἀντιστρατεύεται τὸν πνευματικὸ πολιτισμὸ. Κακῶς ἀποδίδονται σὲ αὐτὴ τὰ δεινὰ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὶς ἐπιστημονικὲς κατακτήσεις καὶ στὸ ἦθος μας ὀφείλεται σὲ διχασμὸ τοῦ πνεύματος. Δὲν κινδυνεύομε ἀπὸ τὴν Τεχνικὴ. Πάσχει τὸ πνεῦμα. Καὶ ἡ μεγάλη του ἀρρώστεια εἶναι ἡ ἔλλειψις ἐνότητος. Τὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀντὶ νὰ τὴν ἐνισχύσῃ ἢ ἀγωγῇ, πολλές φορές τὴν καταστρέφει. Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσι μπορεῖ νὰ εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὸ παρουσιάζομενο στὴν ἐποχὴ μας χάσμα ἀνάμεσα στὴν τεχνικὴ πρόοδο καὶ στὴν πνευματικὴ καλλιέργεια; Αὐτὸ πὺ λείπει πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν παιδεία μας εἶναι τὸ συνταίριασμα τῶν γνώσεων μέσα στὴν ἐνότητα τῆς συνειδήσεως: Γράμματα, ἐπιστῆμες, ψυχολογία, εἶναι ἐξ ἴσου διαμερίσματα κλειστά. Ἡ πνευματικὴ ἐνότης δὲν πρέπει νὰ εἶναι τὸ προνόμιο μερικῶν μεγαλοφυῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὁ σκοπὸς πρὸς τὸν ὅποιον κάθε καλλιεργημένο πνεῦμα ὀφείλει νὰ προσανατολίζει τὴν προσπάθειά του... Πιστεύομε πὺς ἂν τὸ θελήσῃ ἡ Παιδεία, μπορεῖ ἡ τεχνικὴ ἐξέλιξις τῆς ἐποχῆς μας νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πνευματικὴ ἐνότητα... Ἡ οὐσιαστικὴ Παιδεία ὀφείλει νὰ συνδέσῃ τὸ παρελθὸν με τὸ βαθύτερον παρὸν γιὰ τὸ ἀπώτερο μέλλον». (1)

1. Κουλούκης Γ. : Ἡ Παιδεία καὶ ἡ ἐποχὴ μας». Ἐπ. Βῆμα Διδῶλου, 1960.

Δέν ὑπάρχει ἀντίθεσις μεταξύ ἀνθρωπιστικῆς καὶ τεχνικῆς μορφώσεως.

Δέν ὑπάρχει ἀντίθεσις μεταξύ τεχνικῆς καὶ κλασσικῆς μορφώσεως, μεταξύ ἀνθρωπισμοῦ καὶ θετικῆς ἐπιστήμης. Εἶναι σφάλμα νὰ χωρίζεται ἡ Τεχνικὴ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπιστικὴν Παιδείαν. Ὅπως δέν ὑπάρχει καμμιά ἀντίθεσις μεταξύ θεωρίας καὶ πράξεως, ἔτσι δέν ὑπάρχει ἀντίθεσις μεταξύ Τεχνικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς Παιδείας. Ἀπεναντίας μάλιστα, ἡ μιὰ συμπληρώνει τὴν ἄλλη. Ἡ ἀνθρωπιστικὴ καὶ ἡ Τεχνικὴ μόρφωσις εἶναι ἀπλῶς οἱ δύο ὄψεις τοῦ νομίσιματος ποῦ λέγεται Παιδεία. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος εὐρίσκεται στὸ πῶς θὰ κατορθώσωμε νὰ δώσωμε στὸν τρόφιμο ἓνα ἰσορροπημένον πρόγραμμα μὲ ἀνθρωπιστικὴν ἀλλὰ καὶ τεχνικὴν μόρφωσι.

Δέν εἶναι δυνατὸν νὰ παραβλέπεται — καὶ πολὺ περισσότερο νὰ καταπνίγεται — ἡ σύγχρονη τάσις πρὸς τὴν θετικὴν ἐπιστήμην. Σὲ μιὰ τέτοια ἐποχὴ οἱ νέοι μας εἶναι ἀπαραίτητο νὰ παίρνουν τὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης, νὰ ἐξοπλίζονται δηλαδὴ μὲ τὴν πρέπουσα τεχνικὴν κατάρτισιν, ὅπου τόσο ἀπαραίτητο εἶναι εἰς τὴν ζωὴν αὐτῶν. Χρέος τῆς κάθε γενεᾶς, σὲ ὁποιοδήποτε γεωγραφικὸ πλάτος καὶ μῆκος τῆς γῆς καὶ ἂν εὑρίσκειται, εἶναι νὰ ἀνυψώσῃ τὸ βιοτικὸν τῆς ἐπίπεδο καὶ νὰ προαγάγῃ συνάμα τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν πολιτισμὸν τοῦ λαοῦ τῆς καὶ γενικὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ κλασσικὰ λοιπὸν Γυμνάσια πρέπει νὰ δίδουν στοὺς μαθητὰς καὶ τὴν πρέπουσα πρακτικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν ἀσκήσιν, οἱ δὲ Τεχνικὲς ἐπαγγελματικὲς Σχολαὶ νὰ δίδουν παράλληλα καὶ ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν.

Σκοπὸς τῆς Παιδείας εἶναι νὰ κάνην ὀλοκληρωμένους ἀνθρώπους. Συνεπῶς, ἐκεῖνο ποῦ ἀπαιτεῖται εἶναι ἡ σύνθεσις τοῦ Οὐμανισμοῦ μὲ τὴν θετικὴν ἐπιστήμην. Ἡ καλλιέργεια τοῦ νοῦ, ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας δέν εἶναι ἀρκετὴ· χρειάζεται ἐπὶ πλέον ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχῃ ἠθος, νὰ εἶναι ἠθικὴ προσωπικότης. Πρόδοσις δέν εἶναι μόνον ἡ ὕλικὴ πρόδοσις· εἶναι ὁμοίως καὶ ἡ πνευματικὴ, ἡ ἠθικὴ πρόδοσις. Ὁ ἠθικὸς καὶ πνευματικὸς πολιτισμὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν «ἀνθρώπινος» πολιτισμὸς. Ὁ νέος λοιπὸν προσανατολισμὸς τῆς ἐθνικῆς μας Παιδείας, γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ αὐξήσις τῶν πνευματικῶν ἀλλὰ καὶ ὕλικῶν ἀγαθῶν, πρέπει νὰ κατατείνῃ εἰς τὴν ἀρμονικὴν συνύπαρξιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ κλασσικὴ μόρφωσις, μὲ ὅλο τὸ ἐνδοξο παρελθὸν καὶ τὴν βαθύτερην ἀξίαν αὐτῆς, δέν δύναται πλέον μόνη αὐτὴ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς μας καὶ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ κλασσικὴ Παιδεία πρέπει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν τεχνικὴν πρόδοσιν ὡς μιὰ ἀπὸ τὴν μεγάλαν κατακτήσιν τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος καὶ νὰ καταβάλλῃ κάθε προσπάθειαν γιὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν τεχνικῶν ἐπιτευγμάτων, πράγμα ποῦ θὰ καταστήσῃ τὴν τεχνικὴν πρόδοσιν παράγοντα ἰκανὸν νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῶν αἰτημάτων καὶ ἐπιδιώξεων τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἡ τεχνικὴ πρόδοσις πρέπει νὰ ἀντικρύζεται ὡς μιὰ ἀπὸ τὴν μεγάλαν πολιτιστικὴν ἀξίαν ποῦ, ἂν ὁ ἄνθρωπος παύσῃ νὰ εἶναι δοῦλος τῆς, θὰ καταστῇ δύναμις ἰκανὴ νὰ μεταμορφώσῃ τὸν σημερινὸν κόσμον καὶ νὰ διαμορφώσῃ κατὰ πολὺ καὶ τὸ αὔριον.

Ὁ Τεχνικὸς Πολιτισμὸς δημιουργεῖ ὠρισμένα σοβαρὰ προβλήματα.

Ζοῦμε στὸν αἰῶνα μιᾶς ἐξελισσομένης ἐπιστημονικοτεχνολογικῆς ἐπαναστάσεως, ποῦ ἔχει καὶ θὰ ἔχῃ τεράστιες πολιτιστικὰς καὶ κοινωνικοοικονομικὰς συνέπειας. Μιὰ ριζικὴ ἀλλαγὴ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἀνθρώπινου γένους προβάλλει μπροστὰ μας. Ἡ κοινωνικὴ αὕτη ἀλλαγὴ θὰ εἶναι εἴτε πρὸς τὸ καλὸν εἴτε πρὸς τὸ κακὸν τῆς ἀνθρωπότητος· αὐτὸ θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ ὁ ἴδιος τὸ μέλλον του, εἶναι ὁ ἴδιος δημιουργὸς τοῦ πεπρωμένου του. Ἄν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος γίνῃ ὁ καλὸς κυβερνήτης του, ὁ αὐτοματισμὸς, ὡς καλὸς καὶ πειθαρχικὸς δοῦλος, θὰ γλυτώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ βαρὺ μὶχθον, τὴν φθορὰν, τὴν ἐπικίνδυνον ἢ μονότονον

νες εργασίες, θά τοῦ ἐξασφαλίση ἀφθονα σέ ποσότητα καί ποιότητα ἀγαθὰ, θά βοηθήσει νά δημιουργηθῆ μιὰ νέα υγιέστερη κοινωνία, ἕνας ὑψηλότερος καὶ πληρέστερος πολιτισμός.

Γεννῶνται ὁμοίως ὠρισμένα ἐρωτήματα: Θά ἴσχυρη ὁ ἄνθρωπος νά εἶναι ὁ παντοεινὸς ἀφέντης δούλων ποὺ νά τὸν ἐξυπηρετοῦν πειθαρχικά καί πιστά; Θά δουλεύουν οἱ μηχανές γιὰ τὸ κοινωνικὸ σύνολο, ἢ μήπως δουλεύουν γιὰ τοὺς λίγους ἰδιοκτῆτες τῶν; Στὴν μεγάλη ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν, θά εἶναι μέτοχοι ὅλοι οἱ πολῖτες — μέλη τῆς κοινωνίας, ἢ μήπως τὰ ἀγαθὰ μοιράζονται μὲ «δελτία», ὅπως συνέβη καί στὸ παρελθόν; Τί θά γίνουν οἱ ἄνεργοι; Πῶς θά διαθέσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν ἐλεύθερο χρόνο του, ὅταν ἡ ἐβδομαδιαία ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου μειωθῆ στὸ μισό τῆς σημερινῆς; Ὅταν ὁ αὐριανὸς ἄνθρωπος θά ζῆ σὲ ἕναν κόσμον ἀπαλλαγμένο ἀπὸ θανατηφόρες ἢ επικίνδυνες ἀπασχολήσεις, ὅπου οἱ αὐτόματοι δούλοι θά τοῦ ἱκανοποιῶν ὅλες τῆς ἀνάγκες του, θά διαδίσῃ τὸ δύσκολο μονοπάτι τῶν ψυχικῶν ἐξάρσεων; Θά ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ εὐγενοῦς; Θά καλλιεργήσῃ τὴν ἀνθρωπιὰ καί τὴν ἀγάπην; Θά ἀποφασίσῃ νά χρησιμοποιήσῃ τίς δυνάμεις καί τὸν ἐλεύθερο χρόνο γιὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ κόσμου τῆς ἀρετῆς καί τὴν ἐπιδίωξιν τοῦ μεγαλείου τῆς ἠθικῆς τελειότητος; Ἡ μήπως, ρυμουλκούμενος ἀπὸ τὰ κατώτερα ἔνστικτά του, διαδίσῃ τὸν δρόμον τοῦ κακοῦ, τὸν δρόμον τοῦ ἐκφυλισμοῦ καί ἀφανισμοῦ του, ποὺ ἐξασφαλίζεται εὐκολώτερα καί ταχύτερα μὲ τίς αὐτόματες μηχανές του;

Ἔτσι φθάνομε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ μηχανὴ καί ὁ αὐτοματισμὸς εἶναι ἡ μεγάλη δόξα καί συνάμα ἡ μεγάλη ἀπειλή τῆς ἐποχῆς μας καί τῶν αἰώνων τοῦ μέλλοντος.

Δὲν μπορούμε νά ἀγνοήσωμε τὴν τεράστια σημασία ποὺ ἔχει ἡ μηχανὴ στὴν διαμόρφωσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἀλλὰ δὲν μπορούμε ἐπίσης νά ἀγνοήσωμε τὰ σοβαρὰ πρόβληματα ποὺ γεννῶνται ἀπὸ τὴν ὀλοένα ἐντατικώτερη χρησιμοποίησιν τῆς στὴν ὅλη ζωὴ μας. Στὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀποφασιστικὸ ρόλο ἔχει νά διαδραματίσῃ ἡ Παιδεία.

Ἄνγκη ὀρθῆς Παιδείας γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ κακοῦ.

Χρειαζόμαστε μιὰ ἠθικὴ Παιδεία, ἕναν ἠθικὸ πολιτισμὸ. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ Μεγάλος Κοραῆς.

«Δύο λογῶν παιδεῖται εἶναι, ὡς καί δύο λογῶν πολιτισμοί, ἡ ἀτελής καί τελεία παιδεία, ὁ ἀτελής καί ὁ τέλειος πολιτισμός. Ἡ ἀτελής παιδεία ἔρχεται ἀπὸ τὰς ἐπιστήμας καί τέχνας... ἀλλὰ δὲν τελειοῦται, πλὴν ἀφοῦ προσλάβῃ τὴν ἠθικὴν παιδείαν, ἥτις, ὡς καί τὸ ὄνομά της τὸ λέγει, πρέπει νά ἀρχίσῃ πρό πάσης ἐπιστήμης καί τέχνης, ἀπὸ αὐτὴν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, διὰ νά πολιτίσῃ τελείως τὸν ἄνθρωπον, ἵγουν νά τὸν ἐξημερώσῃ πρὸς τοὺς ὁμοίους του, ὥστε νά μὴ τολμᾷ νά ἀδικῆ κανεὶς κανένα μικρὸν ἢ μέγα τίποτε».

Ἡ Παιδεία, ἐκτὸς ἀπὸ τίς τεχνικὰς γνώσεις, πρέπει νά διδάξῃ στὸν ἄνθρωπον πῶς νά ἀντιλαμβάνεται τὴν ζωὴν στὴν γενικότητά της. Νά τοῦ μάθῃ τὴν τέχνην νά ἀντλή τὴν εὐτυχίαν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Νά ζῆ τὴν ζωὴν μὲ τὸν ἠθικὸ προσορισμὸν της, νά τὴν αἰσθάνεται στὴν πνευματικὴν της ἐκδήλωσιν. Νά καλλιεργήσῃ τὸν ἄνθρωπον ὥστε νά μὴν ἐκτιμᾷ μονομερῶς τὰ ὕλικά ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ νά σέβεται καί ἐκτιμᾷ περισσότερο τίς πνευματικὰς καί συναισθηματικὰς του ἀξίας. Νά συντελέσῃ μὲ κάθε τρόπο στὴν ἰσορροπημένη πρόοδο.

Νά καλλιεργήσῃ τὸν ὅλον ἄνθρωπον καί νά τὸν ἀναδείξῃ ἀληθινὰ πνευματικόν, Νά μορφώσῃ τὸ ἄτομον εἰς προσωπικότητα, καί διὰ τοιούτων προσωπικοτήτων νά ἀνυψώσῃ τὴν κοινωνίαν καί νά θεμελιώσῃ μιὰ εἰρηνικὴ καί πολιτισμένην ζωὴν, μιὰ ζωὴν δικαιοσύνης καί ἀγάπης.